

---

---

પ્રવચન નં. ૭૦, શ્લોક-૯૫-૯૬, ગાથા-૭૦-૭૧, શનિવાર, અષાઢ વદ ૨, તા.૧૦-૭-૭૧

---

---

વ્યવહારચારિત્રના અધિકારમાં નિશ્ચય શરીરની ગુપ્તિની વ્યાખ્યા છે. કાયોત્સર્ગ કોને કહેવો? ૭૦મી ગાથા.

કાયકિરિયાણિયત્તી કાઠસ્સગ્ગો સરીરગે ગુત્તી ।

હિંસાઙ્ગિયત્તી વા સરીરગુત્તિ ત્તિ ણિદ્દિટ્ઠા ।।૭૦ ।।

નીચે એનું હરિગીત.

જે કાયકર્મનિવૃત્તિ કાયોત્સર્ગ તે તનગુપ્તિ છે;  
હિંસાદિની નિવૃત્તિને વળી કાયગુપ્તિ છે. ૭૦.

ટીકા :- ‘આ, નિશ્ચયશરીરગુપ્તિના સ્વરૂપનું કથન છે. સર્વ જનોને કાયાસંબંધી બહુ ક્રિયા હોય છે;...’ આ દેહ, શરીર જડ છે એ સંબંધીની ઘણી પ્રવૃત્તિ શરીરમાં શરીરને લઈને હોય છે. ‘તેમની નિવૃત્તિ...’ તે શરીરની ક્રિયા તરફનું રાગના વિકલ્પનું વલણ જે છે, એનાથી નિવૃત્તિ એ શરીરની ક્રિયાથી નિવૃત્તિ એમ કહેવામાં આવે છે. ‘સર્વ જનોને...’ આ શરીર છે એ તો જડ છે, અજીવ છે. એની જે ઘણાં પ્રકારની ક્રિયાઓ ‘તેમની નિવૃત્તિ તે કાયોત્સર્ગ છે;...’ એટલે કે અંદરમાં શુભ-અશુભ રાગ થાય, રાગ, એનાથી પણ નિવૃત્તિ કરીને સ્વરૂપમાં એકાગ્ર થવું, એનું નામ શરીરગુપ્તિ અથવા કાયોત્સર્ગ કહેવામાં આવે છે.

કાયાનો ઉત્સર્ગ એટલે કે આત્મામાં શરીર છે નહિ, અને શરીરની ક્રિયા તરફના વલણવાળો ભાગ પણ આત્મામાં નથી. એવો જે શુભ-અશુભરાગ વિકલ્પ, કાયાની ક્રિયાના સંબંધમાં થાય તે, એનાથી નિવૃત્તિ કરીને અખંડ આનંદસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એમાં અતીન્દ્રિય આનંદમાં એકાગ્ર થવું, એનું નામ ભગવાન સાચો કાયોત્સર્ગ કહે છે. તસ્સ ઉત્તરીમાં આવે છે ને? તાવ, કાયં, ઠાણેણં, માણેણં જાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ. કાયા તરફનું વલણ છોડું છું. વચનનું અને ધ્યાનમાં મનનું. ઠાણેણં, માણેણં, જાણેણં. એમ ત્રણ છે ને? કાયા, મન અને વાણી, ત્રણેથી હું છૂટું છું. કાયોત્સર્ગ આવે છે ને? તસ્સ ઉત્તરી! એય...! ‘બાબુભાઈ’! અર્થ પણ ન આવડતા હોય. એમ ને એમ ગાડા હાંક્યે રાખ્યા હોય. એમાં ચોથા પાઠમાં આવે છે. તાવ કાય ઠાણેણં, માણેણં, જાણેણં, અપ્પાણં વોસિરામી.

અહીં પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા તીર્થંકરદેવ કહે છે કે કાયોત્સર્ગ તો એને કહીએ, કે જે આત્મા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, એમાં લીન થઈને, કાયાની ક્રિયાઓ સંબંધીના વિકલ્પની વૃત્તિઓનો અભાવ કરીને સ્વરૂપમાં ઠરવું, આનંદનું વેદન કરવું, અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન કરવું, એનું નામ કાયોત્સર્ગ છે.

મુમુક્ષુ :- અંદરના આનંદમાં...

ઉત્તર :- આનંદ સિવાય શું કરે છે એ ભાવ આનંદનો છે. આ દુઃખનો છે. કાયા સંબંધી, ક્રિયા સંબંધીનો વિકલ્પ છે એ બધું દુઃખ છે. શુભ-અશુભ રાગની વૃત્તિ વિકલ્પ ઉઠે, કાયાસંબંધી, મનસંબંધી કે વાણીસંબંધી, એ દુઃખ છે. ધર્મ કાંઈ દુઃખરૂપ હોય? એ દુઃખના વિકલ્પો જે રાગ, એનાથી નિવૃત્તિ, એટલે કે સ્વરૂપમાં પ્રવૃત્તિ. એમ. સ્વરૂપ આનંદ.. હજી આગળ કહેશે.

‘તેમની નિવૃત્તિ તે કાયોત્સર્ગ છે; તે જ ગુપ્તિ (અર્થાત્ કાયગુપ્તિ) છે.’ એને ભગવાન

ગુપ્તિ કહે છે. આહાહા...! સ્વરૂપમાં અંદરમાં જવું અને વિકલ્પોનો નાશ થવો, એનું નામ પરમાત્મા કાયોત્સર્ગની ગુપ્તિ કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? એ કાયોત્સર્ગરૂપી ગુપ્તિ છે. ‘અથવા પાંચ સ્થાવરોની અને ત્રસોની હિંસાનિવૃત્તિ તે કાયગુપ્તિ છે.’ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, ત્રસ (એ) છકાય છે ને? પાંચ સ્થાવર અને ત્રસ, એના તરફની હિંસાની નિવૃત્તિ, એનું નામ કાયગુપ્તિ છે. પર તરફના વલણની હિંસાનો ભાવ, એનાથી છૂટવું, અને અંતર સ્વભાવ આત્માનો, એમાં એકાગ્ર થવું, એનું નામ કાયગુપ્તિ કહેવાય છે.

‘જે પરમસંયમધર...’ મુનિની મુખ્યતાની વાત લીધી છે ને? ‘જે પરમસંયમધર...’ પરમ આત્માના આનંદમાં જેને સંયમદશા પ્રગટી છે. મુનિ એને કહીએ. જેને વિકલ્પથી છકાયની હિંસા છૂટી ગઈ છે, તેમ અવ્રતનો ભાવ પણ જેને છૂટી ગયો છે. આત્માના અતીન્દ્રિય નિજ સ્વરૂપમાં જે પરમ યોગીશ્વર સ્થિર છે. ‘પરમસંયમધર...’ છે એવા ‘પરમજિનયોગીશ્વર...’ આહાહા...! પરમજિનયોગીશ્વર. જિનયોગીશ્વર એટલે જેણે રાગના વિકલ્પને જીત્યો છે, ઉત્પન્ન થવા દેતો નથી. વીતરાગ ભાવના ઉત્પન્ન કરે છે, એને પરમજિનયોગીશ્વર, સંત-મુનિ એને કહેવામાં આવે છે.

‘પરમસંયમધર પરમજિનયોગીશ્વર પોતાના (ચૈતન્યરૂપ) શરીરમાં પોતાના (ચૈતન્યરૂપ) શરીરથી પ્રવેશી ગયા,...’ જુઓ! આહાહા...! કહે છે, કે આ શરીરની ગુપ્તિની વ્યાખ્યા યાદે છે ને? તો આ શરીર છે એ તો અજીવ-જડ છે. એના તરફની પ્રવૃત્તિનો વિકલ્પ છે એ પણ વિકાર છે. એનાથી આત્મામાં પ્રવેશ થતો નથી. પણ એ વિકલ્પની, વિકારની લાગણીઓથી રહિત શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા એવું જે નિજશરીર પોતાનું. શરીરગુપ્તિ છે ને? એટલે અહીં શરીર લીધું. આ શરીરની પ્રવૃત્તિના વિકલ્પ-રાગથી છૂટી, અને નિજશરીર.. વીતરાગસ્વભાવસ્વરૂપ આત્મા એ નિજશરીર છે. આહાહા...! નિજશરીરમાં પોતાના શરીરથી એટલે ચૈતન્યરૂપ શરીરથી પ્રવેશી ગયા. શું કહે છે? પુણ્ય-પાપનો શુભ-અશુભ વિકલ્પ છે એ તો વિકાર છે, એ કાંઈ આત્મા નથી. આત્મા શુદ્ધ આનંદ અને જ્ઞાનની મૂર્તિ, એવું પોતાનું સ્વરૂપ, એ પોતાનું શરીર, એમાં ચૈતન્યરૂપ શરીરથી-નિર્મળ વીતરાગી પરિણતિથી- પ્રવેશી ગયા. ભાષા પણ સમજવી કઠણ પડે. આવું હોય એના કરતા એક જાત્રા-બાત્રા કરી આવીએ અને કલ્યાણ થઈ ગયું જાવ. આહાહા...! કલ્યાણ આખી ચીજ જુદી છે. સમજાણું કાંઈ?

સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ, પરમજિનયોગીશ્વર સંતોની ગુપ્તિનું વર્ણન કરે છે. આહાહા...! શરીર આ જડ, માટી, એની ક્રિયાઓથી નિવર્ત્યો હોય એટલે એના તરફના વલણવાળો વિકલ્પ, એનાથી નિવર્ત્યો એટલે શરીરની ક્રિયાથી નિવર્ત્યો એમ કહેવામાં આવે છે. ત્યાંથી નિવર્ત્યો ત્યારે ગયો ક્યાં હવે? કે ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ આત્મા, એને નિર્મળ વીતરાગી પરિણતિથી અંદરમાં પ્રવેશ કર્યો. આહા...! આ વાત! આવો પ્રભુનો માર્ગ છે, ભાઈ! આહાહા...!

દુનિયા કંઈને કંઈક માને, માર્ગ ક્યાંક રહી ગયો.

ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા, ઇન્દ્રો અને નરેન્દ્રોની સમક્ષમાં આ શરીરની ગુપ્તિનું વર્ણન કરતા હતા. આહા...! ભાઈ! આ શરીર છે એ તો માટી-જડ છે. એની પ્રવૃત્તિની ક્રિયા તો જડથી જડમાં છે. પણ તને વિકલ્પ થતો કે હું શરીરનું આમ કરું, આમ કરું, એવો જે પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ જે છે, એ પણ ખરેખર તો કાયા છે, પરકાયા છે. આહાહા...! એ આસ્રવતત્ત્વ છે એ પરકાયા છે. એટલે પરનો સંગ છે ઈ, એ ચૈતન્ય નથી. આહાહા...!

ચૈતન્ય તો આનંદ અને જ્ઞાનની મૂર્તિ પ્રભુ! એવા ચૈતન્યમાં ચૈતન્ય વડે, સ્વશરીરમાં સ્વશરીર વડે. સ્વશરીર એટલે ચૈતન્ય જ્ઞાનમૂર્તિ, એમાં જ્ઞાન અને વીતરાગની વીતરાગી શુદ્ધ પરિણતિ દ્વારા ચૈતન્યના દ્રવ્યમાં પ્રવેશ કર્યો, એનું નામ કાયોત્સર્ગ કહેવામાં આવે છે. ‘બાબુભાઈ’! બાપ-દાદાએ કોઈએ કોઈ દિ’ સાંભળ્યું પણ નહિ હોય. આ કરી નાખી સામાયિક. આ તો હવે કોક દિ’ સાંભળવા આવે છે, એનો બાપ તો સાંભળે જ નહિ. જુની રૂઢિ. કેમ ‘ચીમનભાઈ’! એમ જ છે ને. દરેકમાં એ જ્યાં જ્યાં પડ્યા હોય... આહાહા...! પારસનાથ પરચો પૂરે. એવું બોલતા અવારનવાર અમારે. પિતાજી દાતણ કરી... એટલું બોલતા.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- બસ એટલું સમજે. પારસનાથ પરચો પૂરે, શાંતિનાથ શાતા કરે. એને કાંઈ બીજી ખબર નહિ. ભોળા માણસ છે. ભોળા એટલે ધર્મને માટે ભોળા, હોં! સંસારમાં તો... પારસનાથ પરચો પૂરે, શાંતિનાથ શાતા કરે. એમ બોલતા ખરા. બે-ત્રણ લીટી. આહાહા...! આ પારસનાથ તો તું છે. આનંદનું ધામ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એવો જે આત્મા એમાં નિર્મળ પરિણતિ દ્વારા પ્રવેશ કરવો એટલે અભેદ થવું. આહાહા...! શું કહે છે એ હજી પકડાવું કઠણ. ‘શાંતિભાઈ’! આહાહા...! આનું નામ કાયોત્સર્ગ અને એનું નામ શરીરની ગુપ્તિ. આ શરીર તરફના લક્ષને છોડી અને ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, આનંદનું ધામ આત્મા, એમાં નિર્મળ વીતરાગી પર્યાય દ્વારા અંદરમાં પ્રવેશ કરવો, એનું નામ કાયોત્સર્ગ કહે છે. કાયોત્સર્ગ કોઈ દિ’ કર્યો તો નથી પણ કાયોત્સર્ગ કેમ થાય એની ખબર પણ નથી. આહાહા...! એમને એમ માની બેસે. ભગવાન સામે આમ ઊભા રહે. તાઉ કાય ઠાણેણં. ભગવાનના દર્શન કરવા સામે ઊભા રહે છે ને? એ તો બધો શુભરાગ છે, એ તો વિકલ્પ છે, પુણ્યભાવ છે, એ ધર્મ નથી. એ કાયોત્સર્ગ નથી. આહાહા...!

કાયોત્સર્ગ તો એને કહે, કે જે કાયા સંબંધીની વૃત્તિઓને છોડી દઈને-ઉત્સર્ગ, એનો ઉત્સર્ગ કર્યો-છોડ્યું. એને છોડ્યું ત્યારે ગયો ક્યાં? એમ કહે છે. તેથી અર્થ એવો કર્યો. કાયોત્સર્ગ છે ને? એટલે એમાં આ વાત કરી. મનની વાણી દેહની જે વિકલ્પદશા રાગ છે, એનાથી નિવત્યો. નિવત્યો ત્યારે ગયો ક્યાં? કે આનંદસ્વરૂપ જે આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ! એને નિર્મળ પરિણતિ દ્વારા અંદરમાં અભેદ થયો, એનું નામ કાયોત્સર્ગ કહેવામાં આવે

છે. આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ! આવું સાંભળે ‘ગુણવંતભાઈ’! બહારમાં તો સંભળાય નહિ. બસ આમ કરો, સામાયિક કરો, ઇચ્છામિ, પડિક્કમિઉં, ઇરિયા વહિયાએ. લ્યો. તત્સ મિચ્છામિ દુક્કમ. શું કીધું? એ ભાષા જડ છે, એમાં વિકલ્પ થયો એ રાગ છે. કાંઈ ખબર ન મળે. અનંતકાળ એમ ને એમ વાસ્તવિક તત્ત્વના ભાન વિના ગાળ્યો અને ચોરાશીના અવતારમાં ગળી ગયો. કેવી વાત કરી? જુઓ! આહાહા...!

આ શરીર ઉપરનું લક્ષ છોડી દઈ. શરીર તો શરીર છે એ તો જડની ક્રિયા છે. એ કાંઈ તારાથી છૂટે નહિ અને તારાથી થાય પણ નહિ. પણ અહીંયા એના તરફનું લક્ષ છોડ્યું એટલે શરીરની ક્રિયા છોડી એમ કહેવામાં આવ્યું. એના તરફનું લક્ષ છોડ્યું, ત્યારે એનો અર્થ થયો કે પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પથી પણ લક્ષ છોડ્યું. અને એનાથી લક્ષ છોડ્યું ત્યારે ગયો ક્યાં? પ્રવેશ ક્યાં કર્યો? રાગમાં પ્રવેશ હતો, શુભ-અશુભ રાગમાં પ્રવેશ હતો એ તો અકાયોત્સર્ગ હતો-મિથ્યાત્વભાવ હતો. રાગમાં એકાકાર એ તો મિથ્યાત્વભાવ હતો. સમ્યક્ ભાવ? ભગવાન ચૈતન્યશરીર સ્વ એની વસ્તુ છે. જ્ઞાન, આનંદ, જાણકસ્વભાવ એવું જે ચૈતન્યનું નિજ, અનાદિ શરીર એટલે સ્વરૂપ, એમાં નિજશરીરથી અને નિજસ્વરૂપથી. નિજસ્વરૂપથી પ્રવેશ કરે, એનું નામ કાયોત્સર્ગ છે. આહાહા...! જૈનના વાડામાં જન્મ્યા હોય છતાં આ વાત શું છે એ સાંભળી ન હોય. ‘બાલચંદભાઈ’! ડોસાએ સાંભળી હતી? આહાહા...!

તીર્થંકર ત્રિલોકનાથ, ઇન્દ્રના પૂજનીક પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત, એની વાણીમાં આવ્યું એ વાત સંતો કહે છે. પાઠમાં છે ને? ‘સ્વકીયં વપુઃ સ્વસ્ય વપુષા વિવેશ’ ‘સ્વકીયં વપુઃ’ સંસ્કૃત છે. ‘સ્વકીયં વપુઃ’ પોતાનું જે ‘વપુઃ’ એટલે શરીર. આનંદ અને જ્ઞાનનું ધામ આત્મા એ એનું શરીર. આહાહા...! એને આ શરીર નથી. આ તો માટી જડ છે. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ-ભાવ ઊઠે, એ પણ વિકાર છે, અચેતન છે. એ કાંઈ ચૈતન્યની જાત નથી. એ વિકારના પુણ્ય-પાપના રાગથી રહિત ચૈતન્યજ્યોત ભગવાનઆત્મા વસ્તુ પદાર્થ છે, સત્ત્વ છે, તત્ત્વ છે, વસ્તુ છે, એવું નિજ સ્વકીય શરીર, જ્ઞાન અને આનંદનો સાગર એવો સ્વકીય શરીર, એમાં “સ્વકીયં વપુઃ સ્વસ્ય વપુષા” સંસ્કૃતમાં છે ને? આહાહા...! ભારે કરે છે. ટીકા. આ આકરું પડે એટલે ઓલા લોકો કાઢી નાખે. અપૂર્વ વાત છે. ‘બાબુભાઈ’! અપૂર્વ કહેતા હતા ને કાલે? વાત તો એવી છે. આ તો વીતરાગની છે. એ વાત બીજે ક્યાંય ત્રણકાળમાં સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકર સિવાય આવું સ્વરૂપ ક્યાંય હોઈ શકે નહિ. આહાહા...! જુઓને રીત.

શરીરની ગુપ્તિ એટલે કે શરીર તરફના રાગના પુણ્ય-પાપના ભાવને છોડીને એણે કાયાની ક્રિયાઓ છોડી એમ કહેવામાં આવે છે. ત્યારે શું ગ્રહ્યું? કે ચૈતન્ય ભગવાનઆત્મા અંતર આનંદ અને જ્ઞાનનો સાગર પ્રભુ છે. એવું નિજ સ્વશરીર એટલે સ્વસ્વરૂપ, એ સ્વસ્વરૂપ વડે પ્રવેશ કર્યો. નિર્મળ દશા દ્વારા અંદર એકાકાર થયો. આહાહા...! એ પુણ્યના વિકલ્પથી પણ અંતર એકાકાર થવાતું નથી. એનાથી તો નિવૃત્તે ત્યારે અહીં પ્રવેશ થાય એમ કહે

છે. આહાહા...! કહો, સમજાણું કાંઈ? પહેલી સમજણ તો કરે. સત્ય શું છે? પ્રભુનો માર્ગ શું છે? વીતરાગ શું કહેવા માગે છે? ખબરું ન મળે. અને એમ ને એમ જિંદગી ચાલી જાય. શરીર મૃત્યુની નજીક થતું જાય. જે મુદત લઈને આવ્યો છે એની નજીક થાતો જાય છે. ખરું કે નહિ? આહાહા...!

આ જીવતી જ્યોત તો ચૈતન્ય છે. આહા...! જ્ઞાન અને શાંતિ, આનંદ અને સ્વચ્છતા, પ્રભુતાથી ભરેલો, પ્રભુ! એવું એનું સ્વસ્વરૂપ કહો કે સ્વશરીર કહો. એને રાગથી પાછો હઠાવી, અને રાગ વિનાની નિર્મળ પર્યાય, નિર્મળ દશા દ્વારા નિર્મળાનંદ પ્રભુને પકડવો, એમાં પ્રવેશ કરવો એનું નામ શરીરગુપ્તિ અને કાયોત્સર્ગ છે. આહાહા...! નિવૃત્તિનો અર્થ આ. એના તરફનું લક્ષ છોડ્યું એટલે કે અહીં નિવૃત્તિ થઈ ગઈ. અહીં નિવૃત્તિ છે. ત્યાં ક્યાં એમાં ઘૂસી ગઈ છે? ઓલો નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ છે. શરીરથી આમ કરવું એવો રાગ છે, એને અને આ ક્રિયાને નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ છે, એ સંબંધને છોડ્યો, એણે કાયાની ક્રિયાને છોડી નિવૃત્તિ એમ કહેવામાં આવે છે. શું થાય? ભાષામાં કહેવું હોય તો એની રીત પ્રમાણે ભાષામાં આવે. પાઠમાં છે ને? ‘કાયકિરિયાણિયત્તી’.

ભગવાનઆત્મા... આહાહા...! પણ કોણ છે એની ખબર વિના અંદર ઠરે ક્યાંથી? અંદર જાય ક્યાંથી? છે કોણ આ ચીજ? હું આત્મા... આત્મા... આત્મા... કહેવાય છે. એ કોઈ વસ્તુ છે કે એમાં શું છે? છે શું એ? જેમ આ જડાદિ વસ્તુ છે એમ ભગવાનઆત્મા પણ વસ્તુ છે. અને જડમાં જેમ જડની શક્તિઓ છે, એમ ભગવાનઆત્મામાં એની અરૂપી ચૈતન્ય અનંતશક્તિઓ છે. એવી અનંતશક્તિનું સ્વરૂપ એકરૂપ ભગવાન, એમાં નિર્મળ દશા દ્વારા અંદરમાં જવું, એને કાયોત્સર્ગ અને એને યોગ અને એને ગુપ્તિ કહેવામાં આવે છે. એનું નામ ધર્મ છે. આહાહા...!

‘શ્રીમદ્’ કહે છે ને, કે અપ્પાણં વોસરામિ. આખો આત્મા વોસરાવી દે. તાઉ, કાય, ઠાણેણં, માણેણં, ઝાણેણં, અપ્પાણં વોસરામિ. એ કયો આત્મા વોસરાવવો છે અને કયો આત્મા ગ્રહણ કરવો એની કાંઈ ખબર નથી. અપ્પાણં વોસરામિ, ‘શ્રીમદ્’ કહે છે. આત્માને વોસરાવ્યો. પણ કયો આત્મા? શું કહે છે તું? એ પુણ્ય અને પાપની લાગણીઓ છે એ અનાત્મા છે, એ યથાર્થ આત્મા નહિ. એને વોસરાવ્યો, એને છોડ્યો અને આત્મા ત્રિકાળ આનંદસ્વરૂપ છે તેને પકડ્યો. આહાહા...! કહો, ‘મોહનભાઈ’! આવે છે ને? અપ્પાણં વોસરામિ. ‘શ્રીમદે’ ટીકા કરી છે. બોલનારને ભાન ન મળે. કે હું અપ્પાણં વોસરામિ. આત્માને વોસરાવું. પણ કયા આત્માને વોસરાવું અને કયા આત્માને ગ્રહણ કરું? ‘હિંમતભાઈ’! આવે છે ને? પાઠ મોઢે કર્યો છે? નથી કર્યો? ‘કપુરભાઈ’એ કર્યો હશે. પહેલાના જૂના ડોસા હોય એણે (કર્યો હોય). તમે નહિ કર્યો હોય ‘અરવિંદભાઈ’? કર્યો છે? આહાહા...!

કહે છે, કે અપ્પાણં વોસરામિનો અર્થ શું? કે કાયા, મન અને વાણી તરફના પુણ્ય-

પાપના વિકલ્પો જે રાગ, તે અશુદ્ધ આત્મા, તે વ્યવહાર આત્મા, તે વિકાર આત્મા, એને હું છોડું છું. પણ શું બરાબર? અત્યાર સુધી કોઈ દિ' ધ્યાન રાખ્યું છે? ઓલા વેપારમાં કેટલા અંદર મશગુલ થઈ જાય. શરીરને સારું ન હોય તો પણ ત્યાં જાય.

મુમુક્ષુ :- એમાં સમજણ પડે.

ઉત્તર :- એમાં સમજણ પડે. શરીરને ઠીક નહોતું ને કેટલાય મહિના. તો પણ સારું ઝટ થઈ જાય તો કામમાં જઈએ. ઝટ થઈ જાય. એમ સાધારણ રીતે માણસને થાય. કે ઝટ મટી જાય પછી દુકાનમાં ઘાણીના બળદની જેમ મજૂરીમાં જોડાઈ જઈએ. આહાહા...! વાત તો અહીં ખૂબી આ કરી છે.

‘શરીરમાં પોતાના (ચૈતન્યરૂપ) શરીરથી પ્રવેશી ગયા,...’ ધર્માત્માનો કાયોત્સર્ગ કાળ એવો છે કે... આહાહા...! ભગવાનઆત્મા... આ શરીરથી છૂટ્યું ત્યારે નિજશરીર શું? કે જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ, સ્વચ્છતાનું ધામ પ્રભુ અંદર આત્મા છે. સિદ્ધ ભગવાનને જે દશાઓ પ્રગટ થઈ, એ બધી દશાઓ આત્મામાં ભરી છે. આહાહા...! એ દશાઓ આવી ક્યાંથી? કાંઈ બહારથી આવે છે? સિદ્ધ ભગવાન, અરિહંત ભગવાનને જે કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય પ્રગટ્યું, એ ક્યાંથી આવ્યું? કોઈ દેહમાંથી આવે છે? વાણીમાંથી, મનમાંથી, રાગમાંથી એ દશા આવે છે? આહાહા...! એક સમયની પર્યાયમાંથી આવે છે? પર્યાય તો એક સમયની છે. વસ્તુ છે ધ્રુવ, ચૈતન્ય ભગવાન. અનંત એવી નિર્મળ પર્યાયનો પિંડ છે. એને અહીંયા નિર્મળ પર્યાય દ્વારા અંદર પર્યાયવાનને પહોંચી જવું. આહાહા...! કેટલાકે તો આવા શબ્દો પણ આખી જિંદગીમાં સાંભળ્યા નહિ હોય. કેમ ભાઈ! ‘મુલચંદજી’! સાચી વાત છે? આવી સ્થિતિ છે, બાપા! આહા...! આ તો જન્મ, જરા અને મરણના અંત લાવવાની વાતું છે, બાપુ! જન્મમરણ તો અનાદિથી કરી રહ્યો છે. આ ધૂળ શેઠિયા, આ દેવ એ બધા દુઃખી છે બિચારા. એમ હશે? ‘બાલચંદભાઈ’! ‘મલૂકચંદભાઈ’! દુઃખી હશે આ? ‘પૂનમચંદ’ દુઃખી હશે? આહાહા...!

અહીં તો પર તરફના વલણનો વિકાર, તે દુઃખ અને તે આકુળતા છે. આહાહા...! એને છોડીને એટલે કે એના તરફનો આશ્રય અને વલણ છોડીને અહીં ભગવાન ચૈતન્યદ્રવ્ય સ્વરૂપ, એમાં નિર્મળ દશા... અહીં રાગથી છૂટ્યો એટલે નિર્મળ દશા થઈ, એ નિર્મળ દશા દ્વારા અંદરમાં ગયો એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! આ કાયોત્સર્ગની વ્યાખ્યા છે. પેલા તો મોઢા આગળ ઉભા રહે (અને બોલે) કાઉ ઠાય ઝાણેણં, માણેણં નમો અરિહંતાણં લ્યો થઈ ગયો કાયોત્સર્ગ, બે મિનિટમાં. આહાહા...! બાપુ! એક સેકન્ડનો કાયોત્સર્ગ જન્મ-મરણના અંતને લાવે એ વાત છે અહીંયા. આહાહા...! જેમાં જન્મ-મરણ અને જન્મ-મરણના ભાવ જેમાં નથી એવા આત્મામાં... આહાહા...! ‘હિસાઈગિયત્તી વા સરીરગુપ્તિ તિ ણિદિઢ્ઠા’

‘તેમની અપરિસ્પંદમૂર્તિ જ (-અર્કપા દશા જ) નિશ્ચયકાયગુપ્તિ છે.’ લ્યો. ભગવાનઆત્મા

નિજ જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય, કંપે નહિ. અપરિસ્પંદ એટલે પુણ્ય-પાપની કંપન દશા જ્યાં નથી. એવી 'અપરિસ્પંદમૂર્તિ જ (-અકંપા દશા જ) નિશ્ચયકાયગુપ્તિ છે.' એને ભગવાન શરીરની ગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિ કહેવામાં આવે છે. હવે 'એવી રીતે તત્વાનુશાસનમાં (શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-' છે ને શ્લોક માથે ૧૩૭ પાને.

उत्सृज्य कायकर्माणि भावं च भवकारणम्।

स्वात्मावस्थानमव्यग्रं कायोत्सर्गः स उच्यते।।

એનો અર્થ. ૧૩૭ પાને અર્થ છે.

શ્લોકાર્થ :- 'કાયક્રિયાઓને...' એ નિમિત્તથી વાત લીધી. જડની ક્રિયા. ઓલામાં નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ છે ને? એટલે કાયક્રિયા નૈમિત્તિક અને વિકાર નિમિત્ત. 'કાયક્રિયાઓને તથા ભવના કારણભૂત (વિકારી) ભાવને...' જુઓ! ભવનું કારણ. પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પો રાગ એ તો ભવનું કારણ છે. આહાહા...! ભગવાન પરમાત્માની ભક્તિનો ભાવ એ શુભભાવ, એ ભવનું કારણ છે. આહાહા...! બાપુ! આ તો વીતરાગ માર્ગ છે. વીતરાગ માર્ગમાં રાગ, એ વીતરાગ માર્ગમાં હોઈ શકે નહિ. હોય એને જાણવાલાયક આવે પણ આદરણીય છે એમ નથી. હોય ખરો ભાવ. આહાહા...!

બે વાત લીધી. 'કાયક્રિયાઓને તથા ભવના કારણભૂત...' પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ જે શુભ-અશુભરાગ એ ભવનું કારણ છે. ઓલી કાયક્રિયા નિમિત્ત જડની, એ કાંઈ ભવનું કારણ નથી, કારણ આ છે. આહાહા...! 'છોડીને...' એ વિકારી ભાવને (છોડીને). ચાહે તો ભગવાનની ભક્તિનો વિકલ્પ હો, કે દયા-દાનનો હો, વ્રતનો હોય એ બધો રાગ છે. એ રાગ ભવનું કારણ છે. ઓલા રાડ્યું પાડે છે કે, સમકિતીના પુણ્ય ભવનું કારણ? હવે સાંભળને, ભાઈ! રાગ છે ત્યાં. આહાહા...! ભારે માર્ગ, બાપા! વાત એવી સાંભળવી પણ મુશ્કેલ થઈ ગઈ અત્યારે. બહારના ઢસરડા રહી ગયા. સર્પ ગયા અને ઢસરડા રહ્યા, કહે છે ને? આહાહા...!

કહે છે, એ કાયક્રિયાઓ છે એનું લક્ષ છોડી દે અને તેના કારણરૂપ જે ભવનું કારણ એવા વિકારી ભાવ, એને છોડીને એટલે કે એનું લક્ષ છોડી દઈને 'અવ્યગ્રપણે નિજ આત્મામાં સ્થિત રહેવું...' આનંદપણે. પુણ્ય-પાપમાં વ્યગ્રતા હતી. શુભ-અશુભભાવ છે એ તો વ્યગ્રતા છે, અસ્થિરતા છે, કંપન છે, દોષ છે. આહાહા...! 'અવ્યગ્રપણે નિજ આત્મામાં...' પાછું એમ. ભગવાનનો આત્મા માને એ નહિ, એ તો પર છે. આહાહા...! 'નિજ આત્મામાં સ્થિત રહેવું...' ભગવાનઆત્મા આનંદનું ધામ, અતીન્દ્રિય સ્વભાવનો સાગર એવા નિજ આત્મામાં અંદર સ્થિર રહેવું, એ કાયોત્સર્ગ કહેવાય છે. આહાહા...! એનું નામ ધર્મ કહો, એનું નામ કાયોત્સર્ગ કહો, એનું નામ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કહો. કહો, છે કે નહિ અંદર સામે? પાઠ છે સામે. પાઠનો તો અર્થ થાય છે. વાણિયા દિવાળીમાં નામા મેળવે કે નહિ? ચોપડામાં નથી મેળવતા? દશેરા આવે ત્યારે મેળવે કે નહિ? ભાઈ! તારામાં કેટલું લેણું છે? આમાં



૨૭૮૩૫ નીકળે છે. તારે કેટલું નીકળે છે ભાઈ? અહીં તો ૩૦૦૦ નીકળે છે. એટલો બધો ફેર ક્યાં હોય? મેળવો. કોઈ રકમ બાકી રહી ગઈ. ત્યાં મેળવે વાણિયા. અહીં મેળવવામાં વખત મળે નહિ.

મુમુક્ષુ :- ત્યાં લાભ દેખાય છે ને અહીં લાભ દેખાડો.

ઉત્તર :- ધૂળમાં પણ ત્યાં લાભ નથી. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા... લાભ સવાયા. લખે છે ને વાણિયા? બારણે લખે. લક્ષ લાભ એટલે આત્માનું લક્ષ કર તો લાભ થાય એમ છે એનો અર્થ. ... આહાહા..!

એકવાર અમે કહ્યું હતું ને? 'પાલેજ'માં સાથે ચોપડા લખ્યા હતા. ચોપડામાં નામું લખે ને? લોટિયા વોરા. એક ગૃહસ્થ મોટા 'વડોદરા'માં. નામા સાથે લખેલા. અને માલ લેવા ગયા. હું 'મુંબઈ' માલ લેવા ગયો હતો. આ તો (સંવત) ૧૯૬૪-૬૫ની સાલની વાત છે. એમાં એ લોટિયા વોરા સામે હતો. ૫૦ હજારનું કાપડ બળી ગયું. લખીને બધા આપે એનું બળી ગયું. 'મુંબઈ' એ શેઠ રસ્તામાં મળ્યા. કેમ છે શેઠ? બળી ગયું બધું. નામા તો સાથે લખ્યા હતા. ચોપડા લખીને અમે ત્યાં રહ્યાં. શું કહેવાય? ફટકડા. ફટકડા ફેડે. ઓલા શેઠિયાની દુકાને બધા સાથે નામા લખવા જાય. પણ સાથે નામા લખ્યા હતા ને કીધું આમાં? ... ના ભાઈ હતા. ૫૦ હજારનું કાપડ, હોં! બાયડ્યું માંડ માંડ નીકળી. અગ્નિ કેવી લાગી રાત્રે, બહારથી નીકળ્યા ઓલા શું કહેવાય મેડી ન હોય? બારણામાંથી બહાર નીકળીને નીચે ઉતર્યા. નીચે હળ.. હળ.. હળ.. એલા પણ નામા લખ્યા હતા ને? એ ત્યાં શું કરતું હતું? પાપનો ઉદય આવે તો નામા પણ પડ્યા રહે. આહા..! સળગી ગયું.

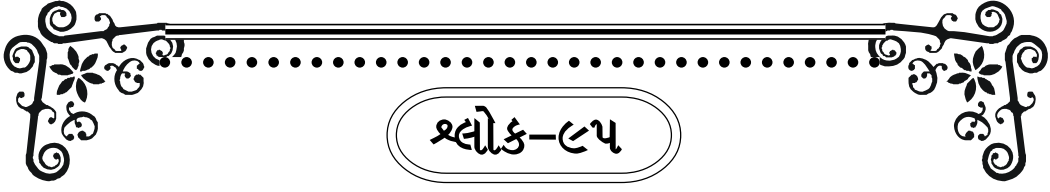
મુમુક્ષુ :- લુગડા બળી ગયા એમાં પાપનો ઉદય શું?

ઉત્તર :- ૫૦ હજાર ગયા. હાય.. હાય.. ત્રિખારી થઈ ગયો બહારમાં. એ વખતની વાત છે આ તો. ૧૯૬૪-૬૫-૬૬ની સાલની વાત. એ વખતમાં ૫૦ હજાર એટલે? અત્યારે તો તમારે રૂપિયા ગણતરીમાં ક્યાં આવે છે. અત્યારના વીસ લાખ અને પહેલાના એક લાખ. એટલો બધો ભાવ ફેરી ગયો છે ને?

મુમુક્ષુ :- માણસમાં પણ ફેરી ગયો.

ઉત્તર :- બધો ફેરી ગયો. માણસનો ફેરી ગયો, દાણાનો ફેરી ગયો, ઘીનો ફેરી ગયો, પાણીનો ફેરી ગયો, બધો ફેરી ગયો. આહાહા..! એમાં શું થયું? સાથે નામા લખ્યા હતા.

અહીં તો કહે છે, કે એ તો પૂર્વના પુણ્ય-પાપ પ્રમાણે બહારની ક્રિયાઓ થાય. ત્યાં કાંઈ તારી જાળવી રહે નહિ. આ જાળવ્યું રહે એવું છે એમ કહે છે. આત્મામાં ઠીક રહેવું. નિજ ભગવાન વસ્તુ છે, પદાર્થ છે. સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ આત્મા પોતે છે. સત્ શાશ્વત જ્ઞાન અને આનંદ છે, એમાં સ્થિત રહેવું, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પને છોડીને સ્થિત રહેવું. એનું નામ ભગવાન કાયોત્સર્ગ અને શરીરગુપ્તિ ને ધર્મ કહે છે. આહાહા..!



### શ્લોક-૯૫

તથા હિ -

(અનુષ્ટુભ)

અપરિસ્પન્દરૂપસ્ય પરિસ્પન્દાત્મિકા તનુઃ ।

વ્યવહારાદ્ભવેન્મેઽતસ્ત્યજામિ વિકૃતિં તનોઃ ॥૧૫॥

વળી (૭૦મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-

[શ્લોકાર્થ :-] અપરિસ્પંદાત્મક એવા મને પરિસ્પંદાત્મક શરીર વ્યવહારથી છે; તેથી હું શરીરની વિકૃતિને તજું છું. ૯૫.

### શ્લોક-૯૫ ઉપર પ્રવચન

‘વળી (૭૦મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-’  
પોતાનો શ્લોક છે. ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’.

અપરિસ્પન્દરૂપસ્ય પરિસ્પન્દાત્મિકા તનુઃ ।

વ્યવહારાદ્ભવેન્મેઽતસ્ત્યજામિ વિકૃતિં તનોઃ ॥૧૫॥

શ્લોકાર્થ :- અરે...! ‘અપરિસ્પંદાત્મક એવા મને...’ પોતે કહે છે, હું તો અપરિસ્પંદ એટલે પુણ્ય-પાપના વિકલ્પમાં ન આવું એવી હું ચીજ છું. ચૈતન્યબિંબ ધ્રુવ સ્વરૂપ ભગવાન, અપરિસ્પંદાત્મક સ્થિર બિંબ આત્મા છે. આહાહા...! કહો, સમજાણું? ક્યાં ગયા? ‘ચેતનજી’ નથી? પાછળથી આવ્યા લાગે છે. ‘અપરિસ્પંદાત્મક એવા મને...’ હું તો અંદર પુણ્ય-પાપના રાગથી ભિન્ન (છું). એ પુણ્ય-પાપ અને શરીરોદિ બધું પરિસ્પંદ, કંપન છે. મારું નિજ સ્વરૂપ અપરિસ્પંદક છે. કંપન નથી, અસ્થિરતા નથી, પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ નથી. સ્થિર બિંબ શાંત આનંદકંદ છું. આહાહા...! ‘એવા મને પરિસ્પંદાત્મક શરીર વ્યવહારથી છે;...’ આવું આ પુણ્ય-પાપ અને શરીર એ તો વ્યવહારથી મારા છે, નિશ્ચયથી મારામાં છે નહિ. પર્યાયમાં નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધે છે એમ વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારથી એટલે છે નહિ એને કહેવો.

મુમુક્ષુ :- ‘છે’ એનો અર્થ ‘નથી’ કરવો?

ઉત્તર :- હા. ‘છે’ આ? કહે ‘ના’. વ્યવહારથી કહેવાય કે નથી. આહાહા..!

તારું શરીર તો અપરિસ્પંદ છે. ધ્રુવ ધ્રુવ નિત્યાનંદ અવિનાશી આદિ-અંત વિનાનું તારું સત્ત્વ, એવા મને આ પરિસ્પંદક વિકાર અને શરીર એ મારે વ્યવહારથી કહેવામાં આવ્યા છે. પરમાર્થે મારામાં છે નહિ. આહાહા..! ભારે ભાઈ આવી ક્રિયા! ‘તેથી હું શરીરની વિકૃતિને તજું છું.’ વ્યવહારથી પરિસ્પંદ છે ને? એમ. માટે તે વ્યવહારને હું છોડું છું એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ભગવાન! મારી ચીજ તો આનંદનું ધામ, સ્થિરબિંબ, એમાં રહીને ‘પરિસ્પંદાત્મક શરીર વ્યવહારથી...’ કહેવામાં એને હું છોડું છું. એ ‘શરીરની વિકૃતિને તજું છું.’ એ પુણ્ય-પાપનો ભાવ બધો શરીરની વિકૃતિ છે. આત્માનો એ ભાવ છે નહિ. લ્યો, એ ગુપ્તિની વ્યાખ્યા કરી.

હવે ભગવાનની વ્યાખ્યા કરે છે. અરિહંત ભગવાન. જ્ઞાનો અરિહંતાણં. એ અરિહંત કેવા હોય એને ઓળખાવે છે. વ્યવહાર છે ને આ? પરદ્રવ્ય છે ને? પાંચેય પરમેષ્ઠી પર છે. આત્માને માટે પર છે એટલે વ્યવહાર છે. પંચ પરમેષ્ઠી ઉપર લક્ષ જતાં રાગ જ થાય. એથી અહીં વ્યવહારમાં એનો અધિકાર નાખ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? પરદ્રવ્ય છે ને? નિજ ભગવાન સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય કરતાં, એના અવલંબે જતાં એને ધર્મ થાય. પરને આશ્રયે જતાં ધર્મ ન થાય, શુભભાવ પુણ્ય થાય.

મુમુક્ષુ :- તોપણ લોકો જાય છે ને.

ઉત્તર :- જાય, ન જાય અહીં નિશ્ચયની વાત છે. વસ્તુ આ છે. ગયા વિના રહે નહિ રાગ છે માટે. અહીં તો વસ્તુની સ્થિતિ શું છે એ કહે છે. ત્યાં જઈને ધર્મ માની લે છે ને? ધર્મ કરી આવ્યા. ઉપર જઈને નીચે ઉતર્યા લ્યો, જાવ. એ ધર્મ નથી. પાંચ પરમેષ્ઠીનો આશ્રય લઈને રાગ જ થાય, એમ કહે છે. પરદ્રવ્ય છે ને? આ ક્યાં સ્વદ્રવ્ય છે? આહાહા..! ત્યાં જઈને કહે, ‘શિવપદ અમને દેજો રે મહારાજ.’ ભગવાન કહે, શિવપદ તારું તારામાં છે. મારી સામું જોઈને નહિ મળે. આહાહા..! દુનિયાથી તો ભારે કામ આકરું!

### ગાથા-૭૧

ઘણઘાઙ્કમ્મરહિયા કેવલણાણાઙ્કપરમગુણસહિયા ।

ચોત્તિસઅદિસયજુત્તા અરિહંતા ઇરિસા હોંતિ ।।૭૧।।

ઘનઘાતિકર્મરહિતાઃ કેવલજ્ઞાનાદિપરમગુણસહિતાઃ ।

ચતુસ્ત્રિંશદતિશયયુક્તા અર્હન્ત ઈદ્દશા ભવન્તિ ।।૭૧।।

ભગવતોઽર્હત્પરમેશ્વરસ્ય સ્વરૂપાખ્યાનમેતત્ ।  
 આત્મગુણઘાતકાનિ ઘાતિકર્માણિ ઘનરૂપાણિ સાન્દ્રીભૂતાત્મકાનિ  
 જ્ઞાનદર્શનાવરણાન્તરાયમોહનીયાનિ તૈર્વિરહિતાસ્તથોક્તાઃ । પ્રાગુપ્તઘાતિચતુષ્કપ્રધ્વંસનાસાદિ-  
 તત્રૈલોક્યપ્રક્ષોભહેતુભૂતસકલવિમલકેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનકેવલશક્તિકેવલસુખસહિતાશ્ચ ।  
 નિઃસ્વેદનિર્મલાદિચતુષ્ચિંશદતિશયગુણનિલયાઃ । ઈદ્દશા ભગન્તિ ભગવન્તોઽર્હન્તિ ઇતિ ।

ઘનઘાતિકર્મ વિહીન ને ચોત્રીશ અતિશય યુક્ત છે;  
 કેવલજ્ઞાનાદિક પરમગુણ યુક્ત શ્રી અર્હંત છે. ૭૧.

અન્વયાર્થ :- [ ઘનઘાતિકર્મરહિતાઃ ] ઘનઘાતીકર્મ રહિત, [ કેવલજ્ઞાનાદિપરમગુણસહિતાઃ ]  
 કેવળજ્ઞાનાદિક પરમ ગુણો સહિત અને [ ચતુષ્ચિંશદતિશયયુક્તાઃ ] ચોત્રીશ અતિશય સંયુક્ત;  
 [ ઈદ્દશાઃ ] આવા [ અર્હન્તઃ ] અર્હંતો [ ભવન્તિ ] હોય છે.

ટીકા :- આ, ભગવાન અર્હંત પરમેશ્વરના સ્વરૂપનું કથન છે.

[ભગવંત અર્હંતો કેવા હોય છે?] (૧) જેઓ આત્મગુણોનાં ઘાતક ઘાતિકર્મો છે અને  
 જેઓ ઘન એટલે કે ઘાટાં છે—એવાં જે જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, અંતરાય ને મોહનીય કર્મો  
 તેમનાથી રહિત વર્ણવવામાં આવેલા; (૨) જે પૂર્વે વાવેલાં ચાર ઘાતિકર્મોના નાશથી પ્રાપ્ત  
 થાય છે એવાં, ત્રણલોકને \*પ્રક્ષોભના હેતુભૂત સકળવિમળ (સર્વથા નિર્મળ) કેવળજ્ઞાન,  
 કેવળદર્શન, કેવળશક્તિ ને કેવળસુખ સહિત; તથા (૩) સ્વેદરહિત, મળરહિત ઇત્યાદિ ચોત્રીશ  
 અતિશયગુણોના રહેઠાણરૂપ;—આવા, ભગવંત અર્હંતો હોય છે.

### ગાથા-૭૧ ઉપર પ્રવચન

૭૧ ગાથા છે.

ઘણઘાટકમ્મરહિયા કેવળાણાણાપરમગુણસહિયા ।  
 ચોત્તિસઅદિસયજુત્તા અરિહંતા ઇરિસા હૌંતિ ॥૭૧॥

અરિહંત ભગવાન આવા હોય. હજી અરિહંત ભગવાન કેવા હોય એની ખબર ન  
 મળે. અરિહંત ભગવાન છે, અરિહંત ભગવાન છે. આહાહા...!  
 નીચે એનું હરિગીત છે.

\* પ્રક્ષોભ = ખળભળાટ [તીર્થકરના જન્મકલ્યાણાદિ પ્રસંગે ત્રણે લોકમાં આનંદમય  
 ખળભળાટ થાય છે.]

ઘનઘાતિકર્મ વિહીન ને ચોત્રીસ અતિશય યુક્ત છે;  
કૈવલ્યજ્ઞાનાદિક પરમગુણ યુક્ત શ્રી અર્હત છે. ૭૧.

એની ટીકા છે ને? ટીકા :- ‘આ, ભગવાન અર્હત પરમેશ્વરના સ્વરૂપનું કથન છે.’ ટીકા છે? ‘આ, ભગવંત...’ જ્ઞાનો અરિહંતાણં. એ અરિહંત કેવા હોય એની ઓળખાણ આપે છે. ઓલી કોર ૧૩૮ પાને.

‘[ભગવાન અર્હતો કેવા હોય છે?] (૧) જેઓ આત્મગુણોનાં ઘાતક ઘાતિકર્મો છે અને જેઓ ઘન એટલે કે ઘાટાં છે—એવાં જે જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ અંતરાય ને મોહનીય કર્મો તેમનાથી રહિત વર્ણવવામાં આવેલાં;...’ છે. અરિહંત ભગવાન તો ચાર ઘાતિકર્મોનો નાશ કરેલા. સમજાય છે કાંઈ? ભગવાન ‘મહાવીર’ આદિ જ્યારે અરિહંત પદે બિરાજતા ત્યારે એમને ચાર ઘાતિકર્મોનો નાશ થયેલો. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણી, મોહનીય અને અંતરાય. અત્યારે તો ભગવાન સિદ્ધ છે. તીર્થકરો અત્યારે તો સિદ્ધ છે. એ તો અશરીરી છે. અત્યારે અરિહંત નથી. અત્યારે મહાવિદેહમાં અરિહંત ‘સીમંધર’ ભગવાન છે. ચોવીસ તીર્થકરો તો અત્યારે જ્ઞાનો સિદ્ધાણંમાં ભળી ગયા, એ તો સિદ્ધ થઈ ગયા. એ અરિહંતો જ્યારે હતા ત્યારે અહીં હતા. અત્યારે અરિહંત મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. વીસ વિહરમાન તીર્થકર. ‘સીમંધર’ ભગવાન વિદ્યમાન તીર્થકરો, એ અત્યારે અરિહંત પદે છે અને તીર્થકરો અત્યારે સિદ્ધપદે છે. એ કહે છે, ‘આત્મગુણોનાં ઘાતક...’ એટલે નિમિત્ત ઘાતક. ઘાતિકર્મો જે ઘન એટલે ઘાટાં છે. એવા જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, અંતરાય, મોહનીય કર્મ, તેમનાથી રહિત કહેવામાં આવ્યા છે. ભગવાન અરિહંતો ચાર કર્મથી રહિત થઈ ગયા છે.

‘(૨) જે પૂર્વે વાવેલાં ચાર ઘાતિકર્મોના નાશથી પ્રાપ્ત થાય છે એવાં, ત્રણલોકને પ્રક્ષોભના હેતુભૂત...’ આનંદનું કારણ એમ કહે છે. ભગવાન અરિહંતને જ્યારે કેવળજ્ઞાન થાય, ત્યારે ત્રણલોકમાં જરી શાતા થાય. ભગવાન જન્મે, કેવળજ્ઞાન પામે ત્યારે ત્રણલોકમાં, નારકીને પણ જરી શાતા થાય. ‘ત્રણલોકને પ્રક્ષોભના હેતુભૂત...’ નિમિત્તભૂત. જુઓ! નિમિત્તભૂત-હેતુભૂત કીધું ને? ‘સકળવિમળ (સર્વથા નિર્મળ) કેવળજ્ઞાન,...’ પરમાત્માને એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક જાણે એવું કેવળજ્ઞાન હોય છે. આહાહા..! એક ‘ક’ ના અસંખ્યમાં ભાગમાં. ‘ક’ બોલે એમાં અસંખ્ય સમય જાય. એના એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક ભગવાન જાણે. ગત અનંતકાળની અનંતીપર્યાય, વર્તમાન અને ભવિષ્ય, બધી પર્યાયો સહિત દ્રવ્યને એક સમયમાં ભગવાન જાણે. થયું, થાય અને થશે. બધું ભગવાન જાણે છે. ભગવાનના જ્ઞાનથી કાંઈ અજાણ્યું નથી. આહાહા..! જગતમાં આવું જ્ઞાન હોય છે, એ પણ હજી સત્તાનો સ્વીકાર કરવો. સમજીને, હોં! અરિહંત ભગવાન, એને કેવળજ્ઞાન હોય છે. એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક જાણે. જેને કેવળજ્ઞાન થતાં જગતના ત્રણલોકમાં જરીક ક્ષોભ થઈ જાય. ક્ષોભ

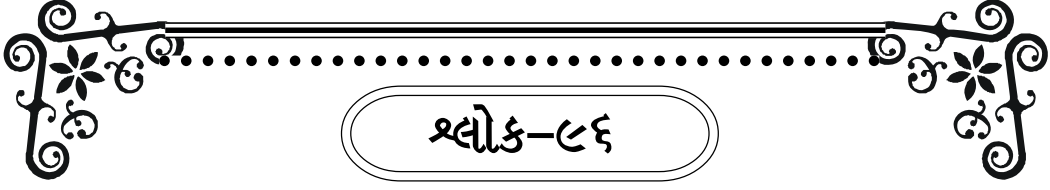
એટલે સુખ. ખળભળાટ થઈ જાય. અહો...! કંઈક કોઈક પરમાત્મા કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે. એવો નિમિત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે.

‘સકળવિમળ (સર્વથા નિર્મળ) કેવળજ્ઞાન,...’ હોય છે ભગવાનને. આહાહા...! ‘કેવળદર્શન,...’ હોય છે. કેવળવીર્ય. શક્તિ એટલે વીર્ય. ભગવાનને અનંતું વીર્ય પ્રગટ્યું હોય છે. અને ‘કેવળસુખ...’ એકલા આનંદ સહિત ભગવાન છે. ભગવાનને તો ત્યાં કોઈ પૈસા નથી, મકાન નથી, બાયડી નથી, ખાવું નથી, આહાર-પાણી નથી, ખુરશી-ટેબલ નથી. આ બધા બેસે છે ને? ઉંચી ખુરશીએ ખાવા બેસે. અહીં લુગડુ લટકતું હોય. એ બધું ત્યાં નથી. અને કહે છે કે અનંત સુખ છે. બહારમાં ક્યાં ધૂળમાં સુખ હતું. બહારના લક્ષમાં જાય એટલી તો આક્રુણતા અને રાગ છે. ભગવાન તો અંતર આનંદની દશા શક્તિરૂપ છે એને પ્રગટ કરી છે. આહાહા...! સુખી તો ભગવાન કેવળી છે. પૈસાવાળા ને બાદશાહ અને શેઠિયાઓ સુખી નથી એમ કહે છે. પૂર્ણ આનંદ જેને પ્રગટ્યો છે. આહાહા...!

અરે...! એવા અસ્તિત્વની સત્તાનો સ્વીકાર કરવા જાય, ત્યારે એ મહાસત્તા આવડી એક સમયની કેવળજ્ઞાન આદિ છે, એને દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ જાય ત્યારે એનો સ્વીકાર થાય. આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ! ‘કેવળસુખ સહિત;...’ ભગવાન છે. આહાહા...! એમ કહીને (કહે છે), એને આહાર-પાણીનું દુઃખ નથી હવે. કે આહાર-પાણી લેવા છે. અરિહંતની વાત છે ને? શરીર સહિત છે એની. અરિહંતની વાત છે ને? શરીર છે, છતાં આહાર-પાણીનું દુઃખ નથી. આહાર-પાણી એને હોતા નથી. એને અંદરમાં અનંત આનંદ છે. એ સહિત છે. મુખ્ય ચાર શક્તિથી સહિત છે. અનંતાગુણનું પરિણામન છે પણ આ ચાર મુખ્ય છે.

‘સ્વેદરહિત,...’ છે. ભગવાનને પસીનો ન હોય. અરિહંત ભગવાનને પસીનો ન હોય. સ્વેદ એટલે પસીનો. ‘મળરહિત...’ છે. એને દિશા, જંગલ, પેશાબ ન હોય. એને ખાવાનો આહાર નથી. ‘ઇત્યાદિ ચોત્રીશ અતિશયગુણોના રહેઠાણરૂપ;—...’ આ વ્યવહાર નાખ્યો. ઓલો નિશ્ચય ગુણ. પુણ્યપ્રકૃતિમાં આવો ભાવ એને હોય છે.

‘ચોત્રીશ અતિશયગુણોના રહેઠાણરૂપ;—આવા ભગવંત અર્હંતો હોય છે.’ વાસ્તવિક અરિહંતનું સ્વરૂપ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયથી જાણે તો એને આત્મા સાથે મેળવવાનો પ્રસંગ આવે. એની ક્યાં દરકાર અત્યારે છે? ભગવાન છે.. ભગવાન છે... બસ થઈ રહ્યું. ‘ચોત્રીશ અતિશયગુણોના રહેઠાણરૂપ;—આવા, ભગવંત અર્હંતો હોય છે.’ આવા અરિહંત ભગવાન હોય છે. સાધારણ પ્રાણી પોતાને અરિહંત મનાવે, આહાર હોય, પાણી હોય, શરીરમાં રોગ હોય અને અરિહંત છે એમ નથી એમ બતાવે છે. સમજાણું કાંઈ?



## શ્લોક-૯૬

(માલિની)

જયતિ વિદિતગાત્રઃ સ્મેરનીરેજનેત્રઃ  
 સુકૃતનિલયગોત્રઃ પંડિતામ્ભોજમિત્રઃ ।  
 મુનિજનવનચૈત્રઃ કર્મવાહિન્યમિત્રઃ  
 સકલહિતચરિત્રઃ શ્રીસુસીમાસુપુત્રઃ ॥૧૬॥

[હવે ૭૧મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ પાંચ શ્લોકો કહે છે : ]

[શ્લોકાર્થ :-] પ્રખ્યાત (અર્થાત્ પરમૌદારિક) જેમનું શરીર છે, પ્રકૃત્વિત કમળ જેવાં જેમનાં નેત્ર છે, પુણ્યનું રહેઠાણ (અર્થાત્ તીર્થંકરપદ) જેમનું ગોત્ર છે, પંડિતરૂપી કમળોને (વિકસાવવા માટે) જેઓ સૂર્ય છે, મુનિજનરૂપી વનને જેઓ ચૈત્ર છે (અર્થાત્ મુનિજનરૂપી વનને ખિલવવામાં જેઓ વસંતઋતુ સમાન છે), કર્મની સેનાના જેઓ શત્રુ છે અને સર્વને હિતરૂપ જેમનું ચરિત્ર છે, તે શ્રી સુસીમા માતાના સુપુત્ર (શ્રી પદ્મપ્રભ તીર્થંકર) જયવંત છે. ૯૬.

## શ્લોક-૯૬ ઉપર પ્રવચન

[હવે ૭૧મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ પાંચ શ્લોકો કહે છે : ]  
 પાંચ શ્લોક. ઓહોહો...!

જયતિ વિદિતગાત્રઃ સ્મેરનીરેજનેત્રઃ  
 સુકૃતનિલયગોત્રઃ પંડિતામ્ભોજમિત્રઃ ।  
 મુનિજનવનચૈત્રઃ કર્મવાહિન્યમિત્રઃ  
 સકલહિતચરિત્રઃ શ્રીસુસીમાસુપુત્રઃ ॥૧૬॥

બધા 'ત્રઃ' એક-એક પદે.

'પદ્મપ્રભ' ભગવાનને સંભાર્યા છે. પોતે 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' છે ને? ટીકા કરનાર 'પદ્મપ્રભમલધારિ' મુનિ છે. એટલે 'પદ્મપ્રભુ'ને સંભાર્યા છે. આ ટીકા કરનાર 'પદ્મપ્રભમલધારિ' મુનિ, સંત દ્વિગંબર વનવાસી હતા. આચાર્ય નહોતા, મુનિ હતા. તો પોતાના નામના ભગવાન

જે 'પદ્મપ્રભુ' છે એને યાદ કરીને કહે છે. ભગવાન કેવા હતા? અરિહંત પદે હતા ત્યારે. અત્યારે તો સિદ્ધ થઈ ગયા છે. ચોવીશ તીર્થંકર અત્યારે તો સિદ્ધ થઈ ગયા. અત્યારે શરીર નથી. આઠ કર્મનો નાશ કરીને સિદ્ધ થઈ ગયા. આ તો હતા ત્યારની વાત છે.

પ્રખ્યાત (અર્થાત્ પરમૌદારિક) જેમનું શરીર છે,...' પરમૌદારિક જેમનું શરીર છે. ભગવાન અરિહંત થાય, કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે એનું શરીર સ્ફટિક જેવું પરમૌદારિક રજકણો થઈ જાય. એને રોગ ન હોય, આહાર ન હોય, પાણી ન હોય, એવું શરીર જ સ્ફટિક જેવું થઈ જાય. આહાહા...! જેમાં નજર નાખ્યે.. ભામંડળ આદિ હોય ને જોડે. આઠ ભવનું જ્ઞાન થઈ જાય. ભવ હોય એને. ન હોય એને ભૂતના ત્રણ અને વર્તમાન. એવું પરમૌદારિક શરીર ભગવાનને હોય છે. અરિહંતને આવું શરીર હોય છે. લ્યો, આ તો એક 'પદ્મપ્રભુ'નું નામ નાખ્યું છે પણ બધા અરિહંતોને આમ જ હોય છે.

પ્રકૃત્સ્વિત કમળ જેવાં જેમનાં નેત્ર છે.' આહા...! તીર્થંકર પુણ્યવંત હોય છે. કમળ ફાટેલું હોય લાંબી શેડ હોય, એવી આંખ હોય છે. સાધારણ પ્રાણી કરતાં તીર્થંકરના પુણ્ય તો સર્વોત્કૃષ્ટ છે ને? તેથી એમની આંખ પણ પ્રકૃત્સ્વિત કમળ જેવાં નેત્ર...' ખીલેલું કમળ હોય એવી એની આંખ હોય છે. આંખથી એને કાંઈ જોવું નથી, હોં! આ તો શરીર આવું હોય એમ બતાવે છે. એ તો કેવળજ્ઞાની છે. કેવળજ્ઞાનથી ત્રણકાળ અને ત્રણલોકને જોવે છે. આહાહા...! 'પુણ્યનું રહેઠાણ...' છે. એવું ગોત્ર છે, લ્યો. તીર્થંકરપદ છે ને? પુણ્યનું રહેઠાણ છે. સર્વોત્કૃષ્ટ પુણ્યના ફળ એની પાસે છે.

મુમુક્ષુ :- પુણ્યફલા અરિહંતા.

ઉત્તર :- એ આ પુણ્યફલા અરિહંતા.

પંડિતરૂપી કમળોને (વિકસાવવા માટે) જેઓ સૂર્ય છે,...' કેવા છે તીર્થંકર ભગવાન અરિહંત પરમાત્મા? પંડિત જે કોઈ ડાહ્યા અને સમજુ જીવો હોય, એવા કમળોને વિકસાવવા માટે સૂર્ય છે. મૂંઢને શું કરે કહે છે. જેને સમજવાની યોગ્યતા અને પાત્રતા છે, એવા પંડિતોને, 'પંડિતરૂપી કમળોને (વિકસાવવા માટે) જેઓ સૂર્ય પરમાત્મા છે,...' કહો, સમજાણું કાંઈ? જેમ આ સવારમાં કમળ ખીલે છે ને? સૂર્યના નિમિત્તથી જેમ કમળ ખીલે. એ કમળ ખીલે ને? લાકડા ખીલે? એમ પાત્ર જીવ જે હોય, એવા પંડિતોને, પંડિતરૂપી કમળોને પ્રગટ થવામાં એ સૂર્ય સમાન છે.

'મુનીજનરૂપી વનને જેઓ ચૈત્ર છે...' વસંત ઋતુ. ચૈત્ર મહિનામાં વસંત ઋતુ હોય છે ને? ફૂલ બધા ખીલી જાય છે. પાંચ વર્ણા ફૂલ ખીલી જાય છે. ભગવાનના કાળે એવા જીવો ખીલી ઉઠે છે. 'મુનીજનરૂપી વનને ખિલવવામાં...' સંતો, લાખો મુનિઓ હોય છે, એના ખિલવામાં ભગવાન 'વસંતઋતુ સમાન છે,...' આહાહા...! 'કર્મની સેનાના જેઓ શત્રુ છે...' એટલે કે એને મારી નાખ્યા છે. બાકી ચાર મહદા રહ્યા છે. ઘાતિને બાળ્યા છે અને



અઘાતિ ચાર (૨હી ગયા છે). ભગવાનને ચાર કર્મ રહી ગયા છે. વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર. સિદ્ધ ભગવાન આઠ કર્મરહિત છે. અરિહંતને ચાર ગયા અને ચાર બાકી છે.

‘અને સર્વને હિતરૂપ જેમનું ચરિત્ર છે,...’ આહાહા...! ચરિત્ર જ એવું છે કહે છે, એનું ચારિત્ર. ‘ચરિત્ર છે,...’ એમ શબ્દ છે ને? ‘સકલહિતચરિત્ર:’ એમનું બધું વર્તન જ આખું સરળ જીવને હિતકારી છે. ‘તે શ્રી સુસીમા માતાના સુપુત્ર...’ સુસીમા માતાના સુપુત્ર ‘(શ્રી પદ્મપ્રભ તીર્થંકર) જયવંત છે.’ કહો, અત્યારે તો ‘પદ્મપ્રભુ’ મોક્ષમાં પધાર્યા છે. પણ પૂર્વના અરિહંતપદ્દે હતા એને યાદ કર્યા છે. જયવંત વર્તો. આહાહા...! એમનો કહેલો ભાવ, અમારામાં જયવંત વર્તે છે. ભગવાન પણ જયવંત વર્તે છે. એમ કહીને માંગલિક કર્યું છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)